

אין ספק, של ממש זה כיוון רשי', בכתאו במליה אחת את
חמצית ההגדירה הנדוונה, פפירושו על "וקרע לו חלוני" —
זה רח' יב, לעומת הגנה שיחס לאחרים, פMOVABA בראש
המאמר למללה. וכך היא אומר על "כפי תקרען בפוך עיניך"
(ירמיה ד, ל): "תקרען בפוך — לשון קריעה, שהפוך נראה
בمرח' יב קרע העין. אך שמעתי, גם מוחם לא חלק במחברת
קרען". ועל כך ייאמר: שפטים ישק משיב דברים נכוחים (משל
כך, כו).

גרמתם לקרוע בגדי אביכם בדבר של חנום, כך תיקרעו אתם על דבר של
חנום (חנומא, מקץ י — תקרען = יורחוב הפירוד בינויכם).

אהרן בר-אדון (אוסטין, טקסאס)

לאטימולוגיה של כמה "מלות-סלנג" בעברית הישראלית של ימינו

חרבן, מחורפן, חרבן, התחרבן, אכל חרבען וכו'
— מקורן ומשמעותו

בהזדמנויות קודמת טיפלנו במקורה ובתולדותיה של המלה
"חביבה" ונגורותיה. כפי שהוכחנו, ישודה בתרגום-שאליה.
מ'ערביות', ולא מיידיש, כפי שהציגו, בשעתם, אחרים.

1. ר' לשוננו לעם. ק"מ-קמ"א, סיון-תמונה חשב'ג, עמי'.
.264-250

א' ברלס מפרש את הצורות להתרפֶן (= "להיפשל"), להרבען (= "לגרו לכישלון של אחרים"), הרבען (= "כישלון"). והוא מעריך: "יתכן שמקור כל המלים האלה במלה חָרְבָּן". ובשולי העיר עורך "לשונו", הпроוף' נ"ה טודטשניר (טורטשניר) פדליךן: "כפי ששמעתי נולדה מלאה זו בשעת לימוד של הפטוק' נהפק לשדי בחרבוני קייז' (תהלים לב, ד), פשהחד תלמידים התקשה בפירוש המלה".⁴

ב-1946 מביא י' אבניר, בספרו "כיבושים העברית בדורנו"⁵ את הצורות מהרבנן, מהרבען, מהרבען, אכל חרבן, מוסיף את ההגדראה הקולעת "נפל בפה", ומעיר פדליךן: "מקור החרבון ידוע אל-נכזן; יש אומרים — מתוך העברית⁶, ויש אומרים — לשון חורבן⁸, ואחרים אומרים — מתוך הפטוק'

לשוננו ד-ה (שנכללו אח"פ פספרו "על שפת יידיניג בארץ", ח'א, 1938). אולם רבקי לא סיבל בשימושים אלו.

4. ריבוי "המודש הלשוני" של פרמק.

5. בהוצאת ספריית הפלגליט 1946, עמ' 176.

6. משודמתה דקע בנחפהלן אינני יודע, מאן שאב אבניר זיל אה הזגמה שלו בנחפהלן, אולם ברי שהציה השלה הוא התרפֶן, ולא נתרפֶן. האontoי לאלי שיטוטים של חורבן, ומעולם לא שטעתי "חרבן" בפי בנויה. אף פטקטיטים רצחוכים לא ראיין אלא את החפהל. עם זאת, נאנט עלי שודתו של אבניר, ואולי תוכל לראייה פצורת מיעוט "בספרוחה".

7. ואני מפרש כיוז.

8. בקדאי ההפן לדברי א' ברלס, גלי לפרש בשם ובכ"מ. או לromo של פרטקי לפניו.

עתה נדון בכמה מילים נפוצות בדיבור עממי לא-פרטמלי, תחת-תקני, שמקורה, כפי שנראה, בראשית היוצרותו של הסלנג העברי ומראשו ניצנו: חָרְבָּן, מהרבען, חרבן, התרפֶן, אכל חרבן וכו', שבמידה מסוימת עברו מתחומי התהום המיחודה של ה"סלנגני" והתחתי-תקני, ומקצתן אף "על" בסיווגם במילונים מ"לשון המוניה" אל "לשון הדיבור" (כגון "התרפֶן" ו"התרפֶננות" ב"טלאן החקש" של אבן-שושן מהזרות חשב'ו). עט' 850, 612).

נפתח בחולותיו של המכדר בבדבר חרבן, נגורותיו והצירופים שנפתחו מהם. לפי מיטב ידיעתי, טיפול בוואת לראשונה, בתרצ"ג, המדקדק המנוח דניאל פרטקי במאמרו "ויצני עברית עממית"², הוא מופיד את הביטוי אכל חרבן — ומפרשו "נחל נפלה", והוא מוסיף: "זכר למלה חָרְבָּן". ומדרש בלשוני אומו: המורה בגימנסיה הרצילה פיאר בחרבוני קייז' (תהלים לב, ד) — צמח. למחה נשאל תלמיד במלקה לפירוש המלה ולא ידע. קרא עליו חבריו: 'אכלת חרבן'. עפ"ל. אכן, מדרשי-לשון חמימים ימליכו בעבור שנים מספור, בתרצ"ג. אני מוצאים דיון על זה במאמרו של א' ברלס "לשפת הילדים".³

2. לשוננו ה' (תרצ"ג), עמ' 94. בזאת וזה מן הראשונים שתיפלו בכלל פטלונג הצברי החדש.

3. לשוננו ח' (תרצ"ז), עמ' 187. אגב, בכתבה על שפת הילידים קדים לו י' רבקי במאמריו על הספציפיות הלשונית בפי יהודים בארץ.

העוביים עליהם עם השאלה, בთופעה של "ניגוע" (קונטאמינציה)¹³, "הכלאה"¹⁴ ו"הסנהה" ("לשון נקייה") ו"העלאה" סמנתי¹⁵. אגב, לפנינו גם דוגמה לייצור שורש רבעי (שורש בעל ארבעה עיצורים) נוספת, שהיא תופעה כללית בעלת משמעות מבנית.

קשה, כמעט מן הנמנע, לעסוק במחקר הסלנג, ובזה בשעה לנוהג גם מידת יתרה של איסטנסיות, אף כי האסתטיקה והטעם הטוב מחייבים, שלא נפליג יתר על המידה בחיטוטי-חיטוטים, וד"ל. ואכן, לא נוכל להח

ליל מן המזיאות הלשונית, ביחס פושמדובר בשימושו-לשוזן, השכחים ורגלים כמעט בפי כל הדוברים. בדיוור לא-פורמלי. וככפי שנראה להלן, לנבי הדור הצער דומה, שפבר ניטשטו מקצת התחומים בנגע לשימוש ב"חרבון" ונגוריו. אף כי הורחן ולידתן של "חרבון" וכו', ההורחן ולידתן של מלוח סלנג רפואי, לא היה על טוהר העידון, הנה מראשית

13. ח' רוזן הציע את התרגם "ניגוע" לكونטאמינציה, והוא נראה לי מתאים למקרים מעין אלו, שמעוררת בהם יסוד של הסנהה, מצד המונח הפללי יותר "הכלאה" (ר' ההערה הפאה).

E. Haugen, *Hybrid Creation Bilingualism in the Americas*, American Dialect Society, 1956
U. Weinreich, *Languages in Contact*, New York, 1953 (Mouton Co., 1964), p. 47
... והשותה מאמרנו הנ'ל על "חיכחה". 14. הוגן קורא לזהות

בחרבוני קיז', שאחד התלמידים נכשל בו ולא ידע לפרשו⁹. מכל מקום קליטתם חזקה עד כדי כך, שלשון המונן לא תשחרר עוד הימנו". עפ"ל, המזיאות הוכיחה, כי צדק אבניר ב"מפל מקום" שלו, ר"ל בדבר קליטתו החזקה של שימוש זה, וב"נכואתו", שלשון המונן לא תשחרר עוד הימנו, אולם יתר דבריו הם בעיקרם חרזה על דבריו קודמיו. ב-1959 עמדתי בהרחבת-מה על מ庫רו ותולדותיו של השימוש ב"חרבון" במחקר עלי לשונם המדוברת של הילדים¹⁰, וב-1963 זכי "חרבון" וגזריו לדין קצר בחיבורו של רפאל ספן "דרכי הסלנג"¹¹.

בשורות הבאות נדון פיתור פירוט במלים הנ'ל ובצירופיהם. ניחד עליהם את הדיבור, הן משום חשיבות העצמית בתורת ערכיים מילוניים בעלי שכיחות מרובה ביותר בלשון המדוברת ביום בישראל¹² ובבעל היקרות לא-מעטה גם בסיפורת העברית המודרנית. בעיתונות וכו', והן מהזמנות לדין כליל ואף תיאורטי יותר בגורלם של ישודות שאלים בלשון, פתולוגיים

9. אל נכוון דבריו רומנים לדברי פרסקי והפרוף טארסini, ושוב kali לפרש שם ובמ"מ.

10. לשונם המדוברת של הילדים בישראלי (ביסודה עכוזת-דוקטור), שני חלקים. ירושלים 1959 (בשכפל), ר' חלק א', עמ' 188-120; חלק ב', עמ' 417.

11. רפאל ספן, *דרכי הסלנג*, הוצ' קריית ספר, ירושלים, 1963.
עמורים 38, 56, 60.
12. הואיל והמחבר יושב ארצוז-הברית וזה שנין רבות, אין לחומר המבaba במאמו אלא דוגמאות מלשון הדור של ימי חייו בארץ. — המרכתה

"חַרְבּוֹנִי קִיזֶׁ" דוקא. הוא נתן לי, כדי התיאור הטובה עליו, תיאור כי מראה הרחוב בשכונת העברית ביום קיזֶׁ: הדבר הבולט בו ביותר — הלוֹא הם גלי הבהמות, המתגוללים בכל מקום. התלמידים, שרבים מהם היו דוברי ערבית (מוֹכוֹרָן-יעקב, מיפוּן וכו'), התרשםו מתחמונת זו, והחלו לכנסות את הגילים בלשון נקיה "חַרְבּוֹנִי קִיזֶׁ". במקום להשתמש במליה העברית המזוחה לעניין. מפני החפתחה צורת היחיד "חַרְבּוֹפּוֹן" (על משקל "חַשְׁפּוֹן" דוקא!), ולאחר מכן נגורו יתר הצורות: חַרְבּוֹן, מחרובן, התחרובן וכו'. ועוד התברר לנו מדבריו, כי הביטויי "אלל חַרְבּוֹן" אינו אלא חרגום-שאלת מהם ביטויי נפוץ בעברית (אלל . . .). מחות הסאה וניגנוּ כנ"ל, אף כי (כפי שראינו בהערה 16 לעיל) ביטוי זה עצמו נמצא גם בישעיה לו, יב (פ'فتحיב): "לאכל את חראיהם". ור' פירוט הדברים להלן.

בריאתנן מתמוג בכאן יסוד ה"הסאה" לטשטוש הפסיס המקורי, ואכן הצלילה ה"הסאה" במידה מסוימת, שאפיריל בלשנים חוריפים (ר' לעיל) נלאו מלהבחן רפואי, שמסתור פאן האלמנט הערבי ("ח'רא"). שמשמעו, פאות העברי, פֿרְשׁ ועשיתית הצריכים.¹⁶

לפי כל הסימנים שימושה הגימנסיה "הרצליה" בשנים הראשונות להיינסדה בבחינת בית-היו"ר לסלג' הריאני, סמייך לתחילת החיאות הדיבור העברי. וחלק מתלמידיו המחו"ר הריאן אcharדים, ככל הנראה, לציררת מספר ניכר של ביטויי סלג' הרוזחים עמנו עד היום הזה.

לפיכך ראיינתי אחדים מפוגרי מחו"ר זה והמחוו"רים הסוכים לו — ובראשם את י"ק זמ"ש ע"ה (ב-1958) ואחריהם, שייבdroו לחיים ארכופים, במשך שנים שלאחר מפן. ואכן, החשד שהוא לי מראשית עיסוקי בלשוני הילדיים בדבר הסתתרותו של היסוד הערבי הנ"ל נחתמת לי מעבר לכל ספק. מ"ש אף ניסה להסביר לי את הרקע לציררת מלה זו וקייםה עם

16. הש' הפחיב בישעיה לו, יב: "לאכל את חראיהם" (הקריא: "צואתם") ובמקביל במ"ב יח, כו. וכן "וַיַּשְׂעִין[מ]וֹן לוֹמְחָרָאֹת" (מלכיב ב', כ). הקרי "למְצָאוֹת". השעה שמצוון של ח'ג ביאליק ב"רואי זובייט" בפיפורו "שור אכוס וארותת ירך" ("מה לכם, ביצרפאים. חריאו-טביבים, צפיע-יביחושים. כי חרבתם על הלן מסכן!"). השימוש פמליה זו והרף מאוד בדיבורו, הן בזכות היחיד שמקורה בעברית, והן בזכות חריאתנה נמצאה גם בספרות הדור, כגון: "ארורינו נבלוֹן חריאיא" (ס' יהי), ימ' צ'גלג, עמ' (246); וכן נגזר השימוש הפוֹעֵל "חַרְבּוֹא" (עי', למשל, בפ'לוֹן חַרְבּוֹא של אבן-שושן).

משמש לעיתים קרובות תמורה למלה האיטלקית הידועה "פיאסקו", שהושאלת לשפטות וביניהן העברית. לעיתים יהא משמע חרבען קרוב ל"עונש צפוי", כגון "אתה כבר תקבל חרבען מאפה" (או "חרבען הגון"), פלומר: אתה צפוי לעונש הגון וכו'.

כשמיישחו נופל בפה, נוחל מפליה, משתבש, מחמיין דבר, סתם ונשל בעשיית דבר או בהשגת מטרתו וכיו'ב, יאמר בדיאנון (או לעיתים, להפוך, בשמחה לאיד): "זה חרבען!", או "חרבען גדול!", "חרבען עצום", או "אייה מין חרבען!", או "חרבען שפהו!", "חרבען מהחרבן" וככ'.

ואדם "אוכל חרבען", "מקבל חרבען", "חותף חרבען", או להפוך: "נותן חרבען למשיחו", "גורם (ל)חרבען ל...", "... (או מהחיף) חרבען ל...". ואכן, הילדים אהובים "להתעורר על חרבען", פלומר על מפליה או הפסד יוקרא, במקומם להמר על כסף או על דבר חומרי כלשהו, אחרים נוהגים להמר או להתעורר עליהם.

ספרות הדור הצער, ביחסו מימי הפלמ"ח ומלחמת השחרור, מלאה שימושים במלה חרבען. והרי דוגמאות מספר מני רבות:

בזומן (פומור) "הגיפ" לחיים חפר!

נע策 הגיפ לרגע ...

— זה חסר כל היגיון —

דוקא ספיד אני נותנה.

— פנץ'ר! אייה מין חרבען.

— "תחמושת קלה". פומות, מהדורות חדשנית, תשט"ז, 53.

בדומה ל"כלומר'שט"⁹ ביידיש, שהוא קיצור של "כלומר שני תהורה", ול"ספארבא", היה קיצור ביידיש בלשון ההמוני ל"עשרים ארבעה" ספרי המקרא, ול"מירטשעם" = אם ירצה השם¹⁰. מכאן חיבת בעל הורתה עברית למדנית, ולידתה, ביידיש עממית, ומשמעותו משקל "קbezן", "עסקן", "למדן", שהוא פابرמן התייחס ביידיש.

9. על פי המדרש: מה החורר הוא בשעה שהוא רובץ, הוא מפשיט את טפיו, כלומר שני תה/or, אף מלכנת הרשות הזאת גזלה וחוסמת, נראה כי מעתה את הבימה (פרاشת רבבה סה, א, ובנוסף אחר במדרשו תלמים פ).

10. השמה קיצורים בעברית, כגון: עכלו — עד ששואו / עד שעלו — עד ששואו / ראה העורך השלם, קאהות ותוספות שמואל קראוטס; אדרבא — שבת קבב ע"ב = והוא דרבנה מנה — ירוש', פאה א, טו; בישני (מגילה כ"ד ע"ב) = בית שאוני; פלמוני = פלוני אלמוני (ורה רשי) ואבן ערוד, דימיאל ח, יג.

אהרן בר-אדון (אוסטין, טקסס)

לאטימולוגיה של כמה "מלות-סלנג" בעברית
הישראלית של ימינו
(המשך המשך)

חרבען
משמעותו, שם-העצם חרבען עצמו הפסיד את המשמע המקורי, הפיסיולוגי, אל-נכון משום השתלטוותו המיידית של המשמע המושאל "כישלון", נפילה בפה, מפח-נפש, מפליה, חבוסה, ההקצת דבר, אוכבה, הפסד, שיבוש". בעצם, חרבען

הוא המקום הזה. מין חרבון של מזל ללכת אל מקומות מחורבנים" (שם, עמ' 70).

אם נשנה זאת אל השימושים "יופי של ילדה" וכיו', שבhem המבנה הוא ש"ע מופשט + של + ש"ע (כלומר "יופי של ילד" במקום "ילד יפה"), נוכל להסיק מסקנה סמנית נוספת, ש"חרבון" משמש פאן כשם מופשט לכל דבר, בדיקות כמו יופי, מותק וכיו"ב.

דרך אחרת של הפלגה היא, כמובן, השימוש בצירוף "חרבון מחורבן", שהוא אולי שייא-השנאים של החרבון והפישלון¹⁹.

אכל חרבון או נחל חרבון
המשמע המקורי נשמר, ככל הנראה, בצירוף "אכל חרבון", שהוא קרוב לוודאי תרגום-שאלת מתוך ניגוע והשנהה מן העברית. פמזהפר לעיל²⁰.

עד מהרה הונצחה במילונים הצורה "נחל חרבון" ובהפעיל "הנחיל חרבון" (ולא "אכל . . ." וכיו'), מתוך השנאה אל "נחל מפליה" ו"הנחיל מפליה" התקניות.
ואכן, ב"מלון קדרש" של אברהם אבן-שושן (חשב"א) אנו מוצאים בערך "חרבון" הסברים והדגימות לדלקמן:

19. והש' לשונו לעם ק"מ-קמ"א, סיון-חמו תשפ"ג, עמ' 258, הע' 14.

20. ראוי לציין, שגם בערבית קיימת נוסחה מסוימת "אכל שרא" (לשון נקייה ת' חרא), ולשלילה יאמר "בלاش אכל שרא", ששמענו במיוחד מפי נערים דרוזיים מהכפרים דליה ועופסיה שבספרמל (1958).

כידוע, קודם לו בהרבה המשורר אברהם שלונסקי ב"עלילות מייקי-מהו" שלו, שהחל לפרסם בשנות השלישיים למתנה, וראה להלן דוגמה בעניין "אכל חרבון":
ס' יזהר מורה להשתחש בזאת ב' ימי צ'קלג', פגון:
"אה. אמר דוד. פן". אמר פינילה. ועוד אמר:
חרבון עץ וס' שלא נפגשנו" (עמ' 61).
"שרטת שותחת בחוץ, צוחה במעין, אמא-אמא, העולם הגדול הזה. חרבון גן לו תיב" (עמ' 508).
"חרבון, אני אומר לכם, חרבון שפה זה, זונעה!" (עמ' 79).

ובכן מאליו, שהספרות ההומוריסטית ניצלה שימוש זה לא-מעט גם היא. פגון: "פישלון קופתי חרוץ נסתמן באופק. עמדנו אפוא באמצעות הרחוב ודרכו וחזרנו ונכנסו בנסיבות המצעדות שגרמו לחרבון המ יוחל" (אפרים קישון בסדרתו חד גדי", 16.4.66).

מעניין השימוש בצירוף "חרבון של דבר" תחת השימוש הרגיל "דבר מחורבן", תופעה הרווחת למדיי בלשון-הדור להפלגה ולהdagשה, פגון: "היא יופי של ילדה" (במקום "ילדה יפה"), "הוא מותק של ילד" (תחת "ילד מתוק") וכיו"¹⁸. והרי שתי דוגמאות מלפנות לשימוש זה:
ואלה הם החיים. חרבון של חיים" (ס' יזהר, ימי צקלג, עמ' 189).

"מתחליל להיות לי מצברות. וזה לא טוב. בכלל מין מקום
והש' לשונו לעם ק"מ-קמ"א, סיון-חמו תשפ"ג, עמ' 158–159.

— שאפילו מיק-מוקיון בז'אנר זונט, אונטן, גונטן.
בסוף נח לחרבון.

אך, אגב, פאן יש ויפות,
וחמיד אני בטוח,
איך יותר נכון בכל:
הוא "אכל" או הוא "נחל"?
מעניין שימושו של ס' יזהר בשפטב "סתום סתום לנו את
פינו במלפפונים! — קחו מלפפון ואכלו חרבון!" אמר
מיישו" (ימי צקלג, ע' 166).

השימוש "אכל חרבון" מופיע, כאמור, גם אצל יצחק
אביינרי ב-1946, בספרו "יפויוּשׁ העברית בדורנו". כשבニアני
העתיק את החומר הזה מחדש אל ספרו האנטיקולופדי "יד
הלשון" (הוצאת ירושלים, תל-אביב, תשכ"ד, עמ' 152), הוסיף
תוספת בז' הלשון (בעמ' 453): "פאן אעד שיש לי בעין
אסמכחה במדרש ויקרא רבה (ל'ה): על סמרק הכתוב בישועה
חרב תְּאַכֵּלוּ דורך המדרש: 'חרבון תאכלו', והפננה
— תאכלו חרובים מחמת עוני. יש אומרם, שהתיבה נשתבשה,
וצריך להיות חרבון, ואע"פ כן ראים אנו לקרא 'חרבון' ולא
'חרובין' ". עד פאן לשונו של אביינרי.

אין ספק שהתיקון המילוני והספרותי ("נחל חרבון")
הוא מאוחר יותר, על-דרך "נחל מפללה". העברית שלעצמה
סובלת, בעצם, את השימוש פפוץ "אכל" גם ממשמע מושאל
ומופשט יותר; כגון, גנון "شرف", פלה; ארך" (בנוסף על השימוש
התיאורי, להפלגה, שבמקרה, "אכל חרא" פנ"ל). אולם,

חרבון, ז', (בלשון המזון): כישלון, מפללה, מפח נפש:
נח לתי חרבון הגון, פלוני השוכב הנח חיל חרבון رب
לחבירו. (חרבון-, חרבותנות). וב"פלון הקדש" מתשפ"ו
מודגמים השימושים: "אם לא נבעור הלילה — הרוי זה אבד,
חרבון מחרובון" (יזהו, שירה של חוץ 83). נחלתי חרבון
הגון".

וישמש-נא לב לכמה דברים מעניינים במילון, מהם בוגר
ニיסוּן ל"ספרת" את הסלנג, בדוגמאות שהמציא בעצמו:
א. השימוש בפעלים "נחל" ו"הנחל" הגבויים יותר,
על-דרך "נחל/הנחל מפללה", שודברים צעריים לא ישמשו
בهم, בדרך כלל.

ב. "חרבון רב" — תחת "חרבון גדול" או "חרבון נורא"
וכיו"ב שבפי הנזער.

ג. למרות ציונו שהוא "בלשון המזון" נמשך אפילו
AMILONAI זהיר ומעולה באבן-שוזן לתה למלה זו גושפנקה של
מלחה מן היישוב" ו אף "לספרת" אותה בקונטקט בעל אופי
תקני. ו王某 מותר לראות בזאת הוכחה פשוטה לחידתו של
שימוש חרבון וכיו' לתודעהם של דוברי עברית תקנית, עד שהם
משבצים אותם במסגרת הריגלה. אין צורך לומר, שאסמכחות
מדברי יזהר במהדורות תשכ"ו היא מכיננת ביותר.
שלונסקי, לעומת זאת, בחושו הלשוני המפותח, עמד עוד
בשנות השלוושים על עזקצם של הדברים בספרו "מייק-ימהו",
העשוי לשמש בעקביפין מקור חשוב להפרת היצירה הלשונית של
הדור הצער. הוא כותב (עמ' 70):

**ארדי אַבְנֶר
וַיֵּשׁ מִפְנֵי חָדֶשׁ תֹּצִיאוֹן**

במקומו, בפ' בחקתי, פסוק זה בא לתאר שפה. ענייני לשון — אני. כאן, כמובןה, העושר שמור לבניו לרעתו. כלפי מה הדברים אמורים? כלפי קצת חידושים לשון שדוחקים את המקובל בפי הבריות, בין שאלה חידושים לצורך יביןאים אלא לשם היזור מצוה של עקרת לעזים. הצד ההשוואה שפהם, שאין דוברי עברית יודדים ל��' דעתם של המחדשים, והחידושים עוקרים לא את ההלען, אלא את הדיקן.

דוגמאות לדבר לא יתקשה אדם להסביר מאניסיונו. והרי קצטן:
לא נחה דעתם של בעלי לשון מן השימוש ב"קונטקטס" בעברית. (למה לא נחה דעתם? אחותה. וכci יש צור פעלים ממש-העצם הזה? להטוטו בנטיותם קשות לאוזן כגון "טילגרפטיה"?). עמדו וחידשו: **הקשר**. מיד החזיקו בחידוש זה חובבי אפנה, עמדו ועקרו "קשר" מדייבורם ומפתחתם, ואין להם אלא **הקשר**. תאמרו: מיי נפקא מינה? יאמרו **הקשר** במוקום **קשר**. אלא שמעתה, שתי המילים שות בפיירושן, "בהקשר להה אני רוצח להוכיח לך" (וכדומה), שוב אין לנו מלה עברית מיוחדת ל"קונטקטס", ורק זוג נרדפים מיותר; ועל פי אייזה חוק גרשאים משונה למליים — מטבח לשון רע דוחק מפניו מטבח לשון טוב, והונצעים פאותם אל מזות האפנה הוז בטזהם שם מהדרים בלשונם דока.

כאמור, מ庫ר שימוש זה בעברית החדשה הוא, עיקרו, בניב הערבי המקביל.
ראיין צ'זין, שהשימוש ב"אכל" בעברית חל גם לגביה ספיגה של עונשים וכדר, כגון אפל ח'אזוק (או: ח'וזוק) אגב שימוש מושאל של ח'אזוק, שהוא עיקרו פלונס ההזעקה. ביטוי עברבי זה הושאל לעברית בצורת "אכל ח'זוק", ממש באורה הוראה של "אכל חרבון", בלי שידועו רוב הדוברים העבריים, מהו בעצם "ח'זוק".

מайдן, השימוש ב"חטף חרבון", ובמקביל לו גם "חטף מכות" וכיו"ב, בונדי הושפטו מן היידיש ("גיכאפט קלעפֿט", אריין גיכאפט...).²¹

21. מפי ילדים ונעור נשמע לעיתים גם "אכל מפוח", במשמעותו "ספג מפוח". צירוף שיש לו מקבילה גם בפר�יט. בשימושים אחרים של "אכל" אנו מטפלים במקרה אחר. מאידך גיסא, השימושים "חטף חרבון" ו"קיבל חרבון" מקבילים אל "חטף מפוח" ו"קיים מפוח" (ר' להלן).

למשל — בדוגמה ההعلاה הסמנית של "חתייה"²². המשמעות היסודית הפסיכולוגית והמשמעות המושאל (נחילה מפללה) נשמרו לא רק בדיורומים של חוגים הנוטים במיוחד לדבר להנאהם ולהתייארן בלשון סלנג (פגון בני-הנווער פינס לבין עצםם, חיללים וכיו'ב). לדברים לא מעטים — מלבד הנ'ל — נדרמה, כנראה, שוזחי צורה מעודנת יותר, לשון נקייה, להבעת צדיעה לנוקבים, ואין לתרמה אפוא, ש' יזהר לא מצא פגם בהבאת דברים מעין הפעם (מלבד מקום, לא ראה בזאת טאפי") בספרו "ימי צקלג":

1) "או אל לחרבן בשדה (בשבע החים האחרון!), או אשפב על הפטן, ואשח עם כל מי שיטה אוזן..." (פרק ב', עמ' 651).

(2) "צאו! בריחי רובים מקרושים פה ושם (חוֹמְקִים רגע להחרבן?). מישחו אוֹמר משׁהוּ" (א', עמי' 417).

(3) "אתה ציריך פעם לשוחח. בליליה כזה. שניניג. חבל שאיננה פאן. הײַינוּ גלוּיִים לְגָמְרִי. יוֹשְׁבִים בְּצָתָא להחרבן ולשוחח בליליה כזה. מה זו הקדרות שְׁבֵי" (א', עמי' 89).

מן המשמע הפסיכולוגיה היסודית נפתחו שימושים שונים מישאים, הקשורים בනפילה בפה, כישלון, חbosה, תשובה ניצחון ועוד, שנעמדו עליהם להלן. נזכיר עכשו את השימוש "חרבן על", שמשמעותו המושאל — המושפע מכל הנראת הש" דברינן בלשונו לעם ק"מ-קמ"א, עמ' 257.

הש' דברינו בלשונו לעם ק"מ-קמ"א, עמ' 257.

**לאטימולזוגיה של כמה "מלות-סלנג" בעברית
הישראלית של ימינו**
(סיום)

עדות להשתלטות חַרְבָּן ונגזריו בלשונו של הדור הנוכחי, אשר הוגREL בהם מילדותו, במידה כזאת שלא יחוושו עוד בתה-תקנייתו, נמצא בדוגמיה הבאה הלוקחה מtain בחינה בכתב(!) של ה"צבר" דן, בן ט"ו ותלמיד ביתה ט', המשתדל, כמובן, לכחות בבחינה כמייטב יכולתו הלשונית ה"משמעות" (1956). הוא נתקף לשפיר את המשל "הילך הגמל לבקש קרניות וקטפי את אוזניו", והרייו כוח לאמר (והופל ללא סימני-פיסוק): "הगמל רצה דבר שאין לו הילך לבקש פלומר רצה יותר מאשר הקדה" [ר' ל' הקב"ה (א' ב'א)] נתן לו ואז קיבל חַרְבָּן וקטפו לו את אוזניו".
モבן שתהילך ההעלה הסמנטיב של מלים תחת-תקניות
מוואץ ומוגבר, כשמילים ושינוי-לשון פאה מופיעים בדפוס,
ובמיוחד בשמה מופיעים בספר בעל השיביות ספרותית. בוגן

לאמור: "כבר קרה שהמסורת הרבנית למשהו על הר אש, והרבנן קיבל את זה באבבה". ונתן שחם כותב: "אתה זוכר את הביטוי הפלמה כי הנפלה: דוחי — ואשי חיבות של דוגמה חינוכית. חזוק יעשה מכך. ירבעו עליך. כל הפלמ"ח היה דוחי כזה, שעכשו מחרבניהם לו על הר אש" (חמיד אונחנו, 1952, עמ' 31).

אשר להרבנן במכנסיים" — כמווה פ"עשה במכנסיים" — פירושו במשמעותו המשאל: "נתמלא פחד, התבלל, התבלבל, איבד עשתונתו".

בלשנים כברعمדו על כך, שפcole שחייב לשוני מופלג בשונתו, פן תגדל הפוּפָולַארִוָּת הזמןית שלו. צורות קיצוניות כאלו נחשבות לעתים קרובות לביטויי "סלנג", ודרבן לגוזע מהר, מושם שחיוותן וחיריפותן פגוז עד מהרה מרוב שימוש והתחממותה. הן נדחות על נקלה מפני שימוש חדש התופס את מקומן.²⁴ דומה, שפוחן ואונן ותווקפן של הרבנן ואחיותה ובוניהה, לא זו בלבד שלא תשא, אלא אף גדו ועצמו ברבות הימים. השימוש בהרבנן פועל יוצא ("הרבן את מישחו") קשור ב"הרבן" במשמעותו המשאל, ככלומר הנחתה מפללה, הכשלה, התבוסה, השבת תשובה ניצחת, קיפוח וכד". "הרבן את פלוני" פירושו אפוא: להכחיל אותו, להנחיל לו תבוסה, להשיב לו תשובה ניצחת לשבע ולהפר את מימותו וכיו"ב. ומכאן גם "הרבן את הבדיקה" פלומר: קלקל ונכשל

24. השוו: Charles F. Hockett, *A Course in Modern Linguistics*, New York, 1958, p. 397

מיידיש דוקא! — מקביל אל "צפוף על" (גם הוא מקורו בתרגום שאליה, מכל הנראה, מיידיש), פלומר: "התעלם מ'", "לא התחשב ב-", "לא שם לב אל", "השליך אחרי גו"²³. והרי עוד דוגמאות אחדות מרבות מ"ימי צקלג". אני בוחר בכונה במקור הזה, שם אמר אדרם "זו לשון דברו של הדיוות", הרי אין צורך לדוגמאות אחרות מפני עדי שמיעה, ואם יאמר אדרם "זו בכל זאת לשון שסופרים נזקקים לה ומעלים אותה על הפתב", והקוראים מקבלים אותה פעודה שרירה וקיימת ומהם אף יתקוף בתמיינות" — הרי קלוחומר...

(1) תראה איך הוא שולט על כל הענדי הגדול, סביר סביבה — "הרבן" על הענדי הגדול — מי ציריך אוטו? אמר ציבי והוזיף יותר" (פרק א', עמ' 29).

(2) יש לי מין הרגשה. — "הרבן על הרשות". אמר על עובדיה. ילבי מנפה לי. לעוזאל. — הרבן על נבאות-הלב" — אמר עובדיה...". (א', עמ' 84).

(3) "לולא בני — מפבר היה מהרבן על הכלול" (א', עמ' 166).

והרי דוגמאות מספר מאחרים — ובמציאות המשמע בין הפיסיולוגים למושאל בשימוש "הרבן ל... על הראש":

שמעון צבר, בראשתו "פייצד שומרים מסורת" (בסדרתו "הצבר המעופף", ה א ר ז, 13 במאرس 1959, עמ' 13), פותח

23. נקל להפיר, שמחינה סמנטיבית יש כאן יסוד המקביל ממשמעותו של שפידיש. אולי מבחינה אטימולוגית מכריע כאן. כמובן, היסוד העברי כניל.

משמעותו "סתם ככה", "לשם סידור": שימוש זה היה נפוץ מאוד במשמעות החמשים בפי הילדים. בפ' לדוגמה, מסבירה לי חמר בת השמונה (ב-1956) את תعلול הזות הפיסא של משיחו כשהוא קם לרגע מוקומו: "אצלנו עושים את זה ככה: משיחו קם אז עוזרים לו את החרבון הזה".

ועלול מוקבל אחר הוא להראות למשיחו את עצמתו של ריריו זרוע, וכשעה שהלה נוגע בהם — אתה פושט זרועך ומוחית לו מהלומה באף. מובן שגם זה בגדר "חרבון", כפי שהוספר לנו ב-1951: "זה חרבון כוה, גם בפיתה לך עוזרים". בעקבות זאת ייאמר לעיתים גם "לשוחק בחרבונים" או "לשוחק על חרבונים" (גם: "חרבוניים"), במשמעות של "לשוחק על חרבון", שהזופר לעיל. כפי שפרק ציינו בכמה מחקרים הקודמים, הרי השימוש במונחים פעל נדיר מאד בלשון הילדים וככל שונן של הדור החדש בערך. לפיכך לא נשמע צורות מעין "הוא חרבן", אלא את הצורה העקיפה "חרבונו אותו". לעומת זאת, צורת הבינווי שאפשר לראותה בבחינת ביןוני-פעול לפינויו של הפעיל) שכיחה יותר, הinyi: מחורבן, מהורבןת, מהורבניים, מהורבנות. מחורבן משמש גם במשמעותו קלוקל, גרווע, פגום, לא-מושכל, חסר-ערך ("מוזופת"), עלוב-נפש, וכיוצא בו מהערכות השלילה והחולול; בוגון: "ספר מחורבן" (גרוע), "תכנית מחורבןת" (לא מצליחה), "תלמיד מחורבן" (עלוב, גרוע), "יש לו מצבר-רווח מחורבן" (רע), אלה פלאחים מחורבניים" (עלובי-נפש) ועוד.

בבחינה, פתח בחינה קלוקלה (מקביל לזואת "פסוף את הבחינה"). והוא הדין לגבי "חרבן את כל התכנית", שפירושו: קלקל, שיבש, הפר את התכנית. וככה ישיר שלונסקי ב"עלילות מיקי-מהו" (עמ' 172): "גלאליק, קדקדין פרפליך — למופת! אבל איך זה קרבנד? איך במוח לא פיבדור? טמבליך בחחלט".

מעניין, כיצד קלט שלונסקי את שימושי הלילים והתיקאות בדףוים של הלונסקיים-הלשוניים שלו. ואכן, מעין מגל קסמים של השפה הדידית נוצר כאן. שלונסקי, שהיה בעצמו מראשוני התלמידים בגימנסיה "הרצליה", הייתה אוזן קשחת לשונם של הילדים, לשיהם ולשיגם, וכך שגילה לי בשיחה בקץ 1966, אהב להאזין לשיחת הילדים ולמידושי השzon שליהם והוביל אותם בתוך השורות ש"מיקי-מהו", לעיתים שיחם והוביל אותם בתוך השורות ש"מיקי-מהו", לעיתים למדו הילדים להכיר את מיקי-מהו העיסיטי שלו, וכך שנקל לשער, התאהבו בו, ולא קושי למדו חלקים ניפורים ממנו בע"פ. ובטרם הסתיימה הדפסת כל פרקי מיקי-מהו בעיתון הילדים, כבר נוצר אוטו מגל קסמים לשונו בין שלונסקי לבין הילדים (פרטים על סוגיה מעניינת זו — במחקרנו על חולדות החיהות הדיבור העברי). חרבן במשמעותו "תעלול או להטוט נגד משיחו, סידור"

ואצל נתן שם ("חמיד אנחנו", עמ' 12): "לגביו החובב
אנו חנו צבא ויזור מצבא. לגביו הוכיות אתה אורה מחרובבן"
(כלומר, אורה עלוב).
בסלנג הבוגן משמשים התחרבותן, מחרובנת לציין אורחה-
נשים. מתחברר, כי שימוש זה היה רווח במקורות שונים כבר
בשנות השבעים.
השימוש בהתפעל, הן ממשמע החזר והן ממשמע הסכיל,
רווח מאוד.
התהרבן — נכשל, נחל מפללה או מפחד-נפש, התאכזב,
הוובס, יצא אבל וחפי ראי, התקלקל, השתבש, הפסיד, לא עלה
بيدו.
התהרבתי פהונגן" (נחלתי כישלון חרוץ), "התכנית
התהרבנה" (התקלקלה), השתבשה, נכשלה), "הוא רצח לחרובן
(או: לסדר) אותו והתהרבן בעצמו" וכד'.
וכן: "לא לחשוב. לא להרגיש. איפה פולט? התהרבנה עד
העצם" (ס' יזהר, ימי צק לג', עמ' 486).
"כל תכניותיו של אליהו התהרבני" (נתן שם, "חמיד
אנו חנו", עמ' 145).

והרי דוגמאות אחריות מספרות הדור. "בחוֹר טוב נשאָר בחוֹר טוב, ובחוֹר מחוֹרְבֵן יצַא מחוֹרְבֵן" (ס' יזהה, ימי צק לג ג, עמ' 155). "נשכח את החום, את העולם המחוֹרְבֵן, את העלבונות, את אי-הסדר" (שם, עמ' 147). ותמים הניסור החדיגוני, העולה ויורד, כמעט עד אמונה ושוב פפירה, והייתה יקיצה חדה, מחוֹרְבֵן למדי" (שם, עמ' 170). "ה'וּלּוּוּ שֶׁל... יִשְׁלֹׁוּ פָּאֵפָם [צופר] מחוֹרְבֵן" (שבחאי טבת, "דובים ויער", ה א ר ז, 1.11.57). "לעתים קרובות יצמד מחוֹרְבֵן" פמין תואר שלילי כללי, פמין "מלת פקק" להערכה שלילית, או סתם לגינגי לא-מחוויה, היولي, לעיתים ללא כננה או מטרה מסוימות, כפי שנראה במקרה הדוגמאות הבאות:

"תַּנְתֵּן לִי את העט המחוֹרְבֵן שְׁלֹׁן" — לא תמיד מתחנן הדובר לומר באמת, שהעט פגום, אלא זו שגרחת-לשונו.

וכך כותב גם שלונסקי במקידימהו (עמ' 177):

"תְּהִנְגֹּלֶת מחוֹרְבֵנָה
קַמֵּץ אַלְפָ מְשֻׁנָּה".

או: "אל תספר לי — זועף דזיד — מאה כדורים על שש מטרות מחורבנות, וככלום!" (עמ' 28).